

Giriş

Gençlerle insan hakları eğitimi kılavuzu, PUSULA'ya hoş geldiniz!

Bu kılavuzun gençlerle insan hakları eğitimi alanına yönelik girişiminizde ihtiyaç duyduğunuz fikirleri, ilham ve heyecanı sunmasını diliyoruz. PUSULA Avrupa Konseyi Gençlik ve Spor Direktörlüğü'nün İnsan Hakları Eğitimi Gençlik Programı çerçevesinde üretildi. Bu program 2000 yılında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 50. yılı dolayısıyla başlatıldı. Program, insan haklarını gençlik çalışmalarının merkezine oturtmayı ve böylelikle insan hakları eğitiminin her daim gündemde kalmasını amaçlamaktadır.

İnsan hakları eğitimi –*insan onuru bakımından eşitliği destekleyen eğitsel program ve etkinlikler* anlamında– yurttaşlıkta Avrupa boyutunu oluşturmak açısından bütün Avrupalılar için paha biçilmez bir öneme sahiptir. Avrupa Konseyi Gençlik ve Spor Direktörlüğü'nün-kültürlerarası öğrenme, katılım, azınlıkların ve azınlık mensubu gençlerin güçlendirilmesi gibi-diğer programlarıyla ortaklaşa geliştirilen insan hakları eğitimi, bir eylem katalizörü ve sinerji kaynağı olma potansiyeline sahiptir. Gençlik çalışmalarının bir parçası olan yaygın eğitim alanıyla ilgilenen kişiler insan haklarının evrim süreci, uygulamaları ve içinde bulunduğu darboğazların farkında olmalıdır. Bu noktada, insan haklarının evrensel, bölünemez ve devredilemez oluşu ve bunun bugünün gençleri için neler ifade ettiği dikkate alınmalıdır.

Gençlik ve Spor Direktörlüğü, özellikle Avrupa Gençlik Merkezleri ve Avrupa Gençlik Vakfı aracılığıyla eğitsel yaklaşımların geliştirilmesinde, ve hem resmi ve yaygın eğitim ortamlarında, hem de her türlü kültürel çevrede kullanılabilecek materyalin hazırlanmasında tartışılmayacak bir uzmanlık kazandı. Uygulayıcılarla yapılan çalışmalar, “*herkes farklı – herkes eşit*” gençlik kampanyası gibi projelerin yarattığı etki, ve uzun vadeli eğitim programları, yeni projelerin geliştirilmesi için gerekli zemini hazırladı ve Avrupa'da daha yoğun olmakla beraber bu projeler yerel düzeyde etkilerini gösterdi.

Yakın geçmişte hem Avrupa'da hem de dünyanın diğer bölgelerinde gerçekleşen olaylar barış kültürünün ve insan haklarının dayandığı temelleri tehdit etmektedir. Şu anda çok acil olarak gereksinim duyulan şey, daha belirgin, daha açık ve daha bilinçli bir insan hakları eğitimi anlayışıdır.

Bu bağlamda İnsan Hakları Eğitimi Gençlik Programı şunları hedeflemektedir:

- İnsan Hakları Eğitimi'ni gençlik çalışmalarının merkezine koymak ve gündemde tutmak;
- Gençleri içine alan Yaygın Eğitimi bir İnsan Hakları Eğitimi yöntemi olarak kabul edip geliştirmek;
- Genç insanları ve gençlik örgütlerini, İnsan Hakları Eğitimi ve Avrupa'daki sivil toplum için temel bir kaynak olarak değerlendirmek;
- Kapsayıcı bir İnsan Hakları Eğitimi anlayışı geliştirirken, gençliğin çeşitliliğine ve Avrupa'daki günümüz sosyo-kültürel gerçeklerine saygı duymak;
- Yaygın ve resmi eğitim alanlarında yeni iletişim/ işbirliği ağları ve sinerjiler geliştirecek ortaklıklar kurmak;
- Ulusal ve yerel düzeydeki uygulayıcıları ve ortakları için içine katarak en üst düzeyde “çarpan etkisi”ne ulaşmak;
- Avrupa çapında çalışan uygulayıcılara İnsan Hakları Eğitimi temelli yeni eğitim araçları ve gençlik etkinlik ağları sunmak;
- Kültürlerarası ve yaygın eğitimde, gençlik katılımı çalışmalarında ve araştırmalarda edinilmiş deneyimleri bütünlüştürmek;
- Eğitim yaklaşımları ve iletişim araçlarındaki yenilikleri dikkate almak.

İnsan hakları eğitimi uygulayıcıları için bir pusula

Bu programın merkezinde yer alan PUSULA, yerel pilot projelere, ulusal ve bölgesel eğitim programlarına ve şiddetin çeşitli formlarının önlenmesine ilişkin belirli etkinliklere de destek verir. Bu yayının amacı, insan hakları eğitimi ile ilgili “başka” bir kılavuz üretmek ya da insan hakları eğitimiyle ilgili yeni yaklaşımlar ve fikirler geliştirmek yerine, temel olarak gençlerle yürütülen eğitim etkinliklerinde aktif olarak çalışan eğiticiler, kolaylaştırıcılar, liderler, öğretmenler, gönüllüler ve eğitimciler için insan hakları eğitimi ulaşılabilir, kullanılabilir ve faydalı kılmasıdır. Kılavuz, bu konuda çalışan birçok aktivistin ya da eğiticinin yönelttiği “NASIL yapabiliriz?” sorusuna birçok açıdan mütevazı (fakat coşkulu) bir yanıt vermektedir.

İrkçilik ve hoşgörüsüzlüğe karşı 1995'te başlatılan “herkes farklı – herkes eşit” Avrupa gençlik kampanyası kapsamında yürütülen eğitim etkinlikleri sırasında edinilen tecrübeler bu tür Avrupa eğitim projelerinin başarısının şunlara bağlı olduğunu göstermiştir:

- “herkes farklı – herkes eşit” eğitim paketi gibi uygun ve kolay ulaşılabilir eğitim metodolojilerinin ve araçlarının temini;
- bu tür materyallerin kullanıcılara kendi adillerinde sunulması;
- bilgiyi ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde etkin bir şekilde yayacak eğitimcilerin ve uygulayıcıların varlığı.

PUSULA bu ihtiyaçlara bir yanıttır. Avrupa Konseyi tarafından İngilizce, Fransızca ve Rusça’da yayımlanmıştır. *PUSULA*’nın ayrıca başka dillere ve farklı koşul ve ortamlara uyarlanması teşvik edilmektedir. Ulusal ve bölgesel düzeyde eğitim programlarının düzenlenmesiyle eğitimciler ve eğiticiler bu kılavuza aşına hale gelmeli, ayrıca kılavuzun okullara, yerel düzeydeki derneklere ve gençlik gruplarına ulaşması gerekmektedir. *PUSULA* bir kitap olarak ancak harekete geçmeyi teşvik ettiğinde bir anlam taşıyabilir.

Açık ve katılımcı bir üretim süreci

PUSULA’nın üretilmesi büyük bir iş yükünü üstlenmeyi gerektirmiştir. Kılavuzun tematik kapsamı çok geniştir -günümüzde insan hakları eğitimi yaşadığımız hayatın tüm unsurlarıyla ilişkilidir. Kılavuzun coğrafi ve kültürel kapsamı ise büyük bir çeşitliliğe sahiptir. Muhtemel uygulayıcıların çalışma çevreleri ve eğitsel ortamları arasında büyük farklar vardır. Bu fark hem yaygın hem resmi eğitim ortamları arasında, hem de eğitim ortamlarının kendi içlerinde mevcuttur. Çalışmanın başında aşağıdakiler sorun alanı olarak belirmiştir:

- İnsan haklarının özündeki evrenselliğe saygı gösterirken aynı zamanda Avrupa ölçeğindeki özel durumları ve kültürel çeşitliliği ele almak mümkün müdür?
- Aynı kılavuzu ve aynı yöntemleri dünya üzerindeki farklı ülkelerde kullanmak gerçekten mümkün müdür?
- İnsan hakları ya da insan hakları eğitiminde Avrupa’ya özel herhangi bir şey var mıdır?
- Hem resmi hem de yaygın eğitim ortamlarına uygun sadece bir kılavuz üretmeye çalışmak gerçekçi bir çaba mıdır?
- Uygulayıcıların başlangıçtaki bilgi düzeylerinin ne olması gerekir?
- Bu alanda yaratıcı olmak mümkün müdür?
- Kılavuzun hedef kitlesi bu kılavuzu kullanmak için hazırlıklı mıdır?
- Doğrudan gençlerle insan hakları eğitimine yönelik bir ürün ortaya çıkarmanın bir anlamı var mıdır?

Tüm soruları yanıtlamak, tüm riskleri ve endişeleri gidermek mümkün olmadı. İhtiyaç duyulan şey, hem yanıt veren hem de endişeleri dikkate alan bir üretim süreciydi. Son haliyle kılavuz aslında,

- insan hakları eğitimi;
- kültürlerarası öğrenme;
- gençlik çalışması;
- pedagoji ve didaktik;
- insan hakları örgütleri

alanlarının katkı ve uzmanlığı ile ortaya çıkmalıydı.

Referans Grubu ve Üretim Ekibi

E-posta ve İnternet vasıtasıyla yapılan açık bir duyuru ile bir *Referans Grubu* oluşturuldu. Grubun görevi yazarlara destek vermektir. Grup aynı zamanda içeriğin anahatlarını, genel eğitim yaklaşımını belirledi; başka materyallerden ve deneyimlerden sağlanan görüşleri ve bakış açılarını kullanıma sundu.

Referans Grubu şu kişilerden oluşmaktaydı:

- Dr. Elie Abouaoun, Lübnan, *Uluslararası Yeni İnsan Hakları*
- Bay Anatoliy Azarov, Rusya Federasyonu, *Moskova İnsan Hakları Okulu*
- Bayan Patricia Brander, Danimarka, danışman, “herkes farklı – herkes eşit” Eğitim paketi üzerine deneyimli
- Bayan Ellie Keen, Britanya, *İnsan Hakları Eğitimi Ortakları ve Uluslararası Af Örgütü*

- Bayan Corina Michaela Leca, Moldova, *SIEDO – Bağımsız Eğitim ve İnsan Hakları Derneği*
- Bayan Marie-Laure Lemineur, İspanya ve Fransa, *Birleşmiş Milletler Barış Üniversitesi*'nde (Kosta Rika) deneyim kazanmış danışman
- Bayan Brigitte Mooljee, Britanya, *Eğitim ve İstihdam Departmanı Yurttaşlık ekibi*
- Bayan Louise Nylin, İsveç ve A.B.D, *Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Halkların İnsan Hakları Eğitimi On yılı danışmanı*
- Bayan Bárbara Oliveira, İsveç ve Mozambik, danışman, *Güney Afrika Uluslararası Af Örgütü* eski gençlik koordinatörü
- Bayan Eunice Smith, *UNESCO İnsan Hakları, Barış, Demokrasi ve Hoşgörü Bölümü, Toplum ve İnsan Bilimleri sektörü*
- Bay Alessio Surian, İtalya, *Avrupa Kültürlerarası Öğrenme Federasyonu*
- Bayan Olena Suslova, Ukrayna, *Kadın Bilgi Danışma Merkezi*
- Bay Wim Taelman, Belçika, *Faman İnsan Hakları Eğitimi Derneği*
- Bay Andrew Yurov, Rusya Federasyonu, *Gençlik İnsan Hakları Hareketi, Avrupa Gençlik Merkezi Danışma Konseyi ve Avrupa Gençlik Vakfı*
- Bayan Nancy Flowers*, A.B.D, danışman, *Minnesota Üniversitesi, İnsan Hakları Eğitimi Kaynak Merkezi*
- Bayan Jana Ondráčková*, Çek Cumhuriyeti, *Çek Helsinki Komitesi*'nde insan hakları eğitimi programı geliştiren ve koordinatör
- Bayan Vedrana Spajic-Vrka*, Hırvatistan, *Hırvatistan Zagreb Üniversitesi, Felsefe Fakültesi*

Referans Grubu, Nisan 2001'de Budapeşte'deki Avrupa Gençlik Merkezi'nde bir araya geldi ve çok verimli ve yoğun bir toplantı yaptı. Bu toplantıda PUSULA'nın ana hatları, içeriği, yapısı ve üzerinde çalışılması gereken ana temalar ortaya çıkarıldı. Ayrıca üretim süreci, etkinliklerin denemesi üzerine de çeşitli fikirler ortaya atıldı. PUSULA'nın metnini yazan ve sekiz kişiden oluşan Üretim Ekibi üyeleri de Referans Grubu'na dahil oldu. Grubun diğer üyeleri üretim aşamasında yazarlara danışman ya da gözetmen olarak hizmet verdiler; çalışmalarını gönüllü olarak yürüttüler.

Üretim Ekibi, fikirlerin ve deneyimlerin birbirlerini karşılıklı olarak verimli bir biçimde etkilemesine zemin sağlayacak, gerçekçi bir takvimi ve net olarak tanımlanmış sorumlulukları ve görevleri ortaya koyacak bir şekilde kendi içinde görev paylaşımı yaptı. Bölümleri ve etkinlikleri ekiple paylaşmadan önce okuyacak ve yorumlayacak en az iki ya da üç kişi vardı. Ekip Mayıs, Haziran ve Eylül 2001'de üç toplantı gerçekleştirdi.

Deneme ve sonlandırma

Metinlerin nihai taslağı İnternette yayınlandı. İHE Gençlik Programı uygulayıcıları, ayrıca Gençlik ve Spor Direktörlüğü Eğitim Havuzu üyeleri içeriğe İnternet vasıtasıyla ulaştılar, yorumlar getirdiler ve metni geliştirmek üzere önerilerde bulundular. Metnin sunulduğu süre kısa olsa da, bu oldukça yaratıcı ve katılımcı bir süreç oldu.

Gençlik örgütleri, ulusal gençlik konseyleri ve Gençlik ve Spor Direktörlüğü'nün diğer ortaklarından, insan hakları eğitimi konusunda kendi ülkeleri ya da kendi dillerinde kaynak sunmaları istendi. Cevapların düzeyi çeşitlilik arz ediyordu, bazı listeler oldukça uzundu; bu yüzden kaynakların PUSULA'nın elektronik versiyonunda ve İHE Kaynak Merkezi'nde bulundurulmasına karar verildi.

Kılavuzda ele alınan konularda özel bir uzmanlığa sahip gençlik örgütlerine danışmak ya da onları üretim sürecine dahil etmek için özel bir çaba sarfedildi. Bu kurumların yorumları ve tavsiyeleri çok yararlı oldu.

Kitabın başlığına karar verme süreci de -20'den fazla kitap başlığı fikri geldi- özellikle İnsan Hakları Eğitimi Ortakları listesine (liste üyeleri tercihlerini ilettiler) yapılan duyuru sonucunda hayli katılımcı oldu. Kullanılan tarz, yaklaşım ve içeriğin tutarlı olması için çeşitli yazarların çalışmaları son düzeltiyi yapacak üç editörden oluşan bir ekibe iletildi. Ellie Keen 1, 3 ve 4. bölümlerin sorumluluğunu aldı; Marie-Laure Lemineur ele alınan temaların arka plan bilgisi sorumluluğunu üstlendi; Patricia Brander ise etkinlikler ve ilgili metinler üzerinde çalıştı. Budapeşte'deki Avrupa Gençlik Merkezi'nin Program ve Eğitim İdari Sorumlusu olan Rui Gomes ise projenin koordinatörü olarak son düzeltiyi yaptı.

* Davet edildi fakat toplantıya katılmadı.

PUSULA'nın içeriği

Üretim Ekibi, Referans Grubu tarafından mümkün olduğu kadar kapsayıcı ve eksiksiz bir içerik hazırlama konusunda görevlendirildi. Böylece, ihtiyaç duyan herkes ilgili konu ve çalışmaları kılavuzda bulabilecekti.

Kılavuz oluşturulurken şunlara dikkat edilmeliydi:

- kullanıcılar kılavuzun tamamını okumak durumunda olmamalı. Kolaylaştırıcı, kendi konusuyla ilgisi bulunmayan bölümleri okumadan etkinlikleri yürütebilmeli;
- kılavuz, belirli bir konu üzerinde çalışırken kendini rahat hissetmeyen kolaylaştırıcılar için asgari düzeyde ek bilgi içermeli (*PUSULA* kendi başına yeterli olmalı);
- kılavuz çok pratik olmalı ve yaşantısal etkinliklere dayanmalı;
- kılavuz ilgi çekici olmalı, Avrupa'daki genç insanların sorunlarını ve kaygılarını yansıtmalı, onların bilgi ve yeterliklerini olduğu kadar sosyal beceri ve tutumlarını da geliştiren bir araç olmalı;
- sözleşmelerle ele alınan resmi haklardan çok, değerlere ve toplumsal konulara odaklanmalı;
- resmi ve yaygın eğitim alanlarında kullanılabilir olmalı;
- "arka plan bilgisine" başlangıçta değil, arka planda yer vererek, kullanıcıların kaynakların arkada yer aldığını bilerek etkinliklere odaklanabilmelerini sağlamalı.

Sonuç olarak PUSULA aşağıdaki gibi düzenlendi:

- Bölüm 1:* Okuyucuyu insan hakları eğitimiyle neyi anlatmaya çalıştığımız konusunda bilgilendirir. Okuyucuyu motive eder ve ona ilham verir. Okuyucuyu *PUSULA* ve içerdiği eğitim yaklaşımından en iyi şekilde yararlanmanın nasıl mümkün olacağı konusunda bilgilendirir,
- Bölüm 2:* Farklı zorluk seviyesindeki 49 etkinlikten oluşan bir seçki içerir. Etkinlikler farklı temalar hakkındadır ve farklı hak türlerini ele alır,
- Bölüm 3:* "Eyleme geçmek", insan haklarının geliştirilmesinde daha aktif olmak isteyenler için değişik fikirler ve ipuçları içerir,
- Bölüm 4:* İnsan haklarına ilişkin uluslararası standartlar ve belgeler hakkında önemli bilgiler sunar,
- Bölüm 5:* Ele alınan konularla ilgili ek arka plan bilgisi sunar,
- Ekler:* Yasal belgeler üzerine temel bilgiler içerir, çünkü insan hakları aynı zamanda yasalarla da ilgilidir.

Konuların seçimi

Referans Grubu *PUSULA*'da yer alması için ilk olarak altmış üç konu belirledi. Bu konular terörizmden ötenaziye kadar uzanıyordu. Bu konuları bir mantıksal çerçeve içinde gruplamak ve bunun için bir yöntem belirlemek Üretim Ekibi için kolay olmadı. Sonuç olarak on beş konu seçildi -Çocuklar, Yurttaşlık, Demokrasi, Ayrımcılık ve Yabancı Düşmanlığı, Eğitim, Çevre, Cinsiyet Eşitliği, Küreselleşme, Sağlık, İnsan Güvenliği, Medya, Barış ve Şiddet, Yoksulluk, Sosyal Haklar ve Spor. Bu temaları belirlemek kolay olmadı fakat Üretim Ekibi Bölüm 2'deki etkinlikleri düzenleyebilmek için en elverişli yolun bu olduğunu düşündü. Sorular ya da şüpheler ortaya çıktığında mümkün olduğunca kapsayıcı olmak tercih edildi. Etkinlikler için on altıncı bir tema daha belirlendi -tüm insan hakları için gerekli tutum ve bilinç düzeyini geliştirecek etkinlikleri kapsayacak genel insan hakları teması. Bu genel tema üzerine arka plan bilgisi mevcut değildir.

Etnik-merkezcilik engeli

PUSULA'nın üretilmesi esnasında ortaya çıkan en ciddi zorluk etnik-merkezcilik oldu. Üretim Ekibi'nde yer alan kişilerin geldikleri alanların ve geçirdikleri deneyimlerin çeşitlilik arzetmesinin arkasındaki niyet kılavuzda mümkün olduğunca fazla sayıda dilsel, eğitsel ve sosyal altyapının temsil edilmesinin güvence altına alınmasıydı. *PUSULA* gerçek anlamda hem Avrupalı hem de kültürlerarası olmalıydı.

Bu niyetin ne kadar gerçekleştirilebilir ya da gerçekçi olduğu açık değildir. Farklı dillerde yazılmış şeyleri okurken, ba-

zen aynı kaynağı okuduğumuzun ya da aynı belgeye atıfta bulunduğumuzun farkına vardık. PUSULA'nın özgün metninin İngilizce olarak hazırlanması tüm yazarları, araştırmalarına ilk önce İngilizce literatürü ve İngilizce İnternet sayfalarını tarayarak başlamaya teşvik etti. Umarız riskin farkında oluşumuz, ortaya çıkacak zararı sınırlamıştır. Küreselleşmenin kaçınılmaz bir sonucu olan bu duruma engel olmak çok kolay olmadı! Ayrıca PUSULA'yı 50 kişiden oluşan bir ekiple 50 farklı dilde üretmek mümkün olamazdı.

Bizimle çalışan karikatürist Pancho, Avrupalılar hakkında bir çizim talebiyle karşılaştığında “fakat bir Avrupalı'yı nasıl çizeceğim?” diye sorarken aslında tüm bu ikilemleri sentezlemiş oluyordu.

Yöntemler hakkında

Önceden belirtildiği gibi niyetimiz “yeni” bir kılavuz ortaya çıkarmak değil, gençlerle insan hakları konuları üzerinde çalışan herkesin kolaylıkla kullanabileceği bir kılavuz hazırlamaktır. Halihazırda birçok mükemmel materyalin hazırlanmış olduğunun farkına vardık.

Bunlar Üretim Ekibi için doğal olarak ilham kaynağı oldu. Referanslar ve ilgili diğer bilgiler mümkün oldukça sunuldu; kapsama alınmamış herhangi bir bilgi varsa bunun için özür diliyoruz. Bu tarz çalışmalara aşina olanlar, bazı yöntemlerin PUSULA'ya uyarlanmış olduğunu ya da bu yöntemlerin tekrarlanmış olduğunu farkedebileceklerdir. Bu tip *yeniden dönüştürülmüş* (recycled) yöntemler korundu, çünkü niyetimiz kolay uygulanabilir ve pratik bir araç sunmaktır. Eğer bir yöntem ya da dinamiğin etkili olduğu ispatlanmışsa diğer uygulayıcıları bu yöntemi kullanmaktan mahrum bırakmak büyük bir kayıp olurdu.

Uyarlama, kılavuzun bütünü için anahtar bir sözcük niteliğindedir. Etkinlikler bazı kişiler için kullanıma hazır çözümler olarak gözükse de PUSULA'nın aktif uygulayıcısı nereye gideceğine karar vermeden önce etrafına bakma ve düşünme ihtiyacı duyacaktır. Etkinlikleri, gençlerin ilgilendiği sorun alanlarına yanıt verecek şekilde uyarlamak, eğitim ortamına ve koşullara uygun olmalarını ve mevcut süre içinde uygulanabilmelerini sağlamak için ilgili kısımlarda bazı tavsiyeler sunulmuştur.

PUSULA, Avrupa'da yaşayan gençlerin farklı kültürel ve sosyal değerlerini akılda tutarak farklı yol ve yöntemler sunmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım çeşitliliği, bir avantaj olarak algılanmalıdır. Bu sayede insan haklarının herhangi bir insana dayatılan bir dogmaya dönüşmemesi güvence altına alınmış olur.

Yerel düzeye ulaşmak

PUSULA'yı ortaya çıkarmak sadece bir başlangıç noktasıdır. Eğitim programları, gençlik çalışanlarını ve öğretmenleri için içine katarak bölgesel ve ulusal düzeylerde yürütülüyor. Buna paralel olarak PUSULA farklı dillere tercüme edilecek. Ne, ne zaman, nerede gibi sorular için lütfen programın <http://www.coe.int/compass> adresindeki açıklamalara bakın.

Neler dışarıda bırakıldı ve bundan sonra sırada neler var?

Üretim Ekibi tarafından kaleme alınan etkinlikler arasından yirmiden fazlası dışarıda bırakılmak zorunda kaldı, çünkü her şeyi dahil edecek kadar yer kalmamıştı. Aynı sebepten, bazı arka plan bilgisi sayfaları bütün olarak çıkartıldı ya da daraltıldı.

Bu metinlerin bazıları, PUSULA'nın elektronik versiyonunda kullanıcılara ulaşıyor. www.coe.int/compass adresinde bulunan bu versiyonda, metinler ve etkinlikler arasında daha fazla etkileşime izin verilmekte ve uygulayıcılardan gelen tavsiyelerden ve metinlerden mümkün olduğunca faydalanılmaktadır. Bkz. www.coe.int/compass

Tavsiye edilen ve bu kılavuzda kullanılmayan kaynaklar arasında, bir *fotoğraf paketi*, insan hakları konuları üzerine bir dizi fotoğraf, *filmografiler* ve *insan hakları şarkıları* yer alıyor. PUSULA gerçekten de başlangıç noktasını, kaynakları ve gidilecek yönü gösteren bir kılavuzdur. Her şey bu yapıya uyamazdı. İnsan Hakları Eğitimi Gençlik Programı'nın gitmesi gereken daha uzunca bir yol vardır. Aslında, insan hakları eğitimi için PUSULA'dan çok daha fazlası yapılmalı.

PUSULA sizin için bir başlangıç noktası olabilir. Bu kılavuzu kullanırken başarılı olmanızı ve iyi vakit geçirmenizi diliyoruz.